

ЗВАРАЗЬКИЙ ЗАМОК

63

п-09

п-02

ЗБАРАЗЬКА
РАЙОННА
ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА

ЗБАРАЗЬКИЙ ЗАМОК

ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК
ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

РАЙОННИЙ МОЛОДІЖНИЙ
КУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИЙ
КОМПЛЕКС

ПУТІВНИК

47542

Збаразька районна
БІБЛІОТЕКА
для дітей

ТЕРНОПІЛЬ
ОБЛПОЛІГРАФВИДАВ 1988

ІСТО Збараж багате і славне своїм героїчним минулим, своїм трудовим сьогоденням. Історія його виникнення сягає глибин сивої давнини. Літописець занотовує першу письмову згадку про Збараж 1211 роком, проте знайдені тут при розкопках предмети відносяться ще до пізнього неоліту (2500—2000 року до н. е.).

✓ У 1383 році на місці дерев'яного укріплення було споруджено кам'яний оборонний замок. Однак після того, як ординці вдруге (1589 р.) напали на фортецю, її вже не відбудували. Тому до нас дійшло тільки графічне зображення цієї споруди.

✓ До наших часів зберігся Замок, побудований на високій горі на березі р. Гнізна польськими князями Збараськими в 1620—1631 роках за проектом відомого італійського архітектора Вінченціо Скамоцці. Споруджували замок під керівництвом видатних фортифікаторів італійця Андреа дель Аква та голландця Генріха ван Пеене.

✓ Замок мав оборонні мури з тесаного каменю, в'їзну браму з підвісним мостом через сорокаметровий рів з проточною водою, криницю глибиною 80 метрів, каземати. Тут же була в'язниця для непокірних кріпаків та пишний палац з підземними приміщеннями. Територія фортеці сягала 15-и гектарів. ✓

Важко жилося українському народові під польським ігом. Особливою жорстокістю відзначився Ярема Вишневецький. Соціальний і національний гніт призводив до селянських заворушень. Звістка про перемогу селянсько-козацьких формувань над польсько-шляхетським військом під Жовти-

Так виглядала Старозбараська фортеця, зруйнована ординцями в 1589 році.

ми Водами і Корсуном долинула до Збаража. Сотні селян подалися під знамена повстанців. Завдавши ворогам нищівного удару під Пилявцями, селянсько-козацькі загони Максима Кривоноса у 1648 році підступили до Збаража і захопили фортецю. Забравши гармати, провізію, Кривоніс рушив до Львова на з'єднання з військом Богдана Хмельницького.

Розгромивши королівське військо під Львовом, Б. Хмельницький відвів свої полки вглиб України. Ярема Вишневецький скористався цим, повернувся до Збаража, укріпив замок.

У липні 1649 року до фортеці знову підійшли головні сили селянсько-козацького війська і загопи союзників — татар. Зважаючи на надзвичайне укріплення Збараського замку, Б. Хмельницький обложив його. Облога тривала від 28 червня до 28 серпня 1649 року. Від голоду, щоденних дошкульних наскоків, жорстоких боїв (під Збаражем відбулося 16 великих битв, 27 сутічок, 75 вилазок) становище шляхетського війська стало безвихідним. І тільки зрада татарського хана врятувала обложених у Збаражі від повного розгрому!

Але й козацько-селянські війська понесли значні втрати: важко поранено полковника Івана Богуна, полягли відважні полковники К. Бурляй, С. Морозовицький, відомий в народі Морозенко. Смерть Морозенка викликала великий смуток серед козацтва і селян. Про його відвагу народ склав безліч переказів, створив йому хвилюючий поетичний пам'ятник — пісню «Ой Морозе, Морозенку, ти славний козаче, за тобою Морозенку, вся Україна плаче!».

Свято шанують пам'ять про народного улюбленця жителів Збаража. Ім'я Морозенка носить одна з вулиць міста. На замковій стіні встановлено меморіальну дошку з барельєфом полковника і написом: «У липні 1649 року в бою з польсько-шляхетськими військами під мурами Збараської фортеці загинув славний полковник запорізького війська Морозенко».

Під Збаражем у Хмельницького перебували представники Російської держави Петро Литвинов і Івашка Котелкін, які повідомляли царя про події на Україні. В одному із своїх донесень вони писали, що кримський хан пропонував козакам воювати з Росією, але гетьман відмовився, і, навпаки, ще хана вговорив не воювати з московським царем. У 1651 році військо Хмельницького втретє заволоділо замком.

У другій половині XVII століття Збараж став об'єктом нападу ординців. Але найбільшого розорення він зазнав у 1675 році. Очолювані пашею Ібрагімом Шишманом завойовники вночі несподівано напали на місто. Своє шатро паша наказав влаштувати на протилежній від замку горі, щоб любитися людським нещастям. Три атаки ворога захлинулися. Ібрагім Шишман пішов на хитрощі. Він пообіцяв не чіпати замок, якщо йому видадуть сільських втікачів. Однак, коли браму відкрили, ординці вдерлися у фортецю: замок зруйнували, місто спалили.

Через певний час фортецю відбудували.

✓ Під час Північної війни в 1707 році в замку побували російські солдати на чолі з Петром І. Він дав йому високу оцінку, назвавши найсильнішою фортецею в Європі.

У липні 1734 року збаражани радісно зустріли гайдамацькі загони полковника Верлана. У листі із Збаража він писав, що «замок взято без облоги і людських жертв». Гайдамакам допомогло місцеве населення.

У середині XVIII століття Збаразький замок втрачає своє військове значення. Тут відкрили цукроварню, поки в

1866 році велика пожежа не знищила його. Ще більшого руйнування фортеця зазнала в 1914 році, коли австрійські війська при наближенні російської армії підірвали замкові каземати, де зберігалася зброя.

✓Збаразька фортеця завжди приваблювала до себе вчених, істориків, дослідників, митців.

У 1896 році тут побував Іван Франко. Результатом поїздки був твір «Збаразька експедиція», в якому він змалював героїзм народу в боротьбі за визволення. Фортецю відвідали Василь Стефаник, Осип Маковей, командир Червоного козацтва Віталій Примаков.

Неодноразово були спроби відновити замок (1908, 1936 рр.), але безуспішно. І тільки за часів Радянської влади (в 1966 році) розпочалися відбудовчі роботи. Автор проєкту реставрації М. М. Говденко.

Нині в оновленому замковому палаці відкрито молодіжний культурно-спортивний комплекс. Майже весь перший поверх займає дитяча спортивна школа. Далі — фотокінолабораторія для школярів. На другому поверсі у двох кімнатах розміщено музей хліба. В замку розміщена також станція юних техніків. У вестибюлі часто влаштовуються виставки, у яких беруть участь як професіональні, так і самодіяльні митці — художники, скульптори, різьбярї, вишивальниці.

Цікаво побувати у кімнаті-акваріумі.

? На ось і великий — на 500 місць — кіноконцертний зал. Гордість його — орган, який звучить вже понад 100 років. В культурно-спортивному комплексі є літературна вітальня.

де збираються краєзнавці, книголюби. Часто бувають тут письменники з Києва, Львова, Тернополя та інших міст. Всього в комплексі працюють 38 різних гуртків, в яких бере участь 1360 чоловік.

Закінчується відбудова казематів, в яких працюватимуть дикотека, більярдний і тенісний зали, а після відбудови в'їзної брами відкриється музей історії замку. ✓ Навколо палацу — великий парк, пам'ятник природи XVIII ст. ✓

✓ Інтерес до Збарзького замку великий. Чисельні гості відвідують його і залишають в книзі записів хвилюючі рядки. «Піднятий з руїн Збарзький замок, — записав поет Д. Павличко, — яскравий приклад того, як минуле може служити сучасному. Це святе місце для українського народу — тут лилась запорізька кров за волю, тут тепер наша свобода». ✓

У різний час побували тут Павло Тичина, Андрій Малишок, Микола Нагнибіда, Степан Олійник, Олесь Гончар...

У книзі відгуків свої враження записали сірійці, французи, поляки, болгари, канадці, туристи з усіх кінців Радянського Союзу.

Архітектура замку становить великий історико-архітектурний інтерес.

Постановою Ради Міністрів УРСР Збараж віднесено до заповідних міст України.

А. П. Малевич.

У колишньому замковому палаці
нині діє культурно-спортивний
комплекс.

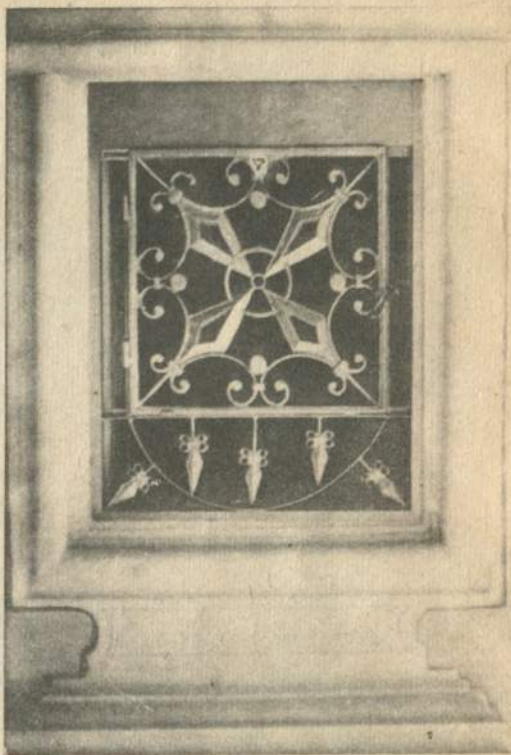
Меморіальна дошка на мурі Збарзької фортеці на честь козацького полковника Морозенка.

Пам'ятник Богдану Хмельницькому у Збаражі.

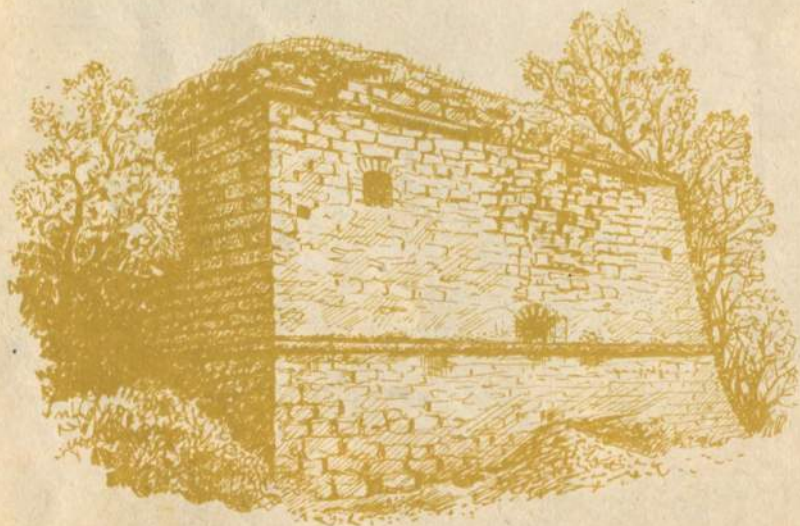

Господарями одного із залів зам-
ку стали юні гімнасти.

Фрагмент внутрішнього
інтер'єру.

Зовнішній північний бастион —
друга фортифікаційна лінія обо-
рони.

В органному
залі.

Збаражская районная организация Украинского общества охраны памятников
истории и культуры
Районный молодежный культурно-спортивный комплекс
ЗБАРАЖСКИЙ ЗАМОК
Путеводитель

Тернополь Облполиграфиздат 1988
(На украинском языке).

Автор А. П. Малевич
Оформления художника М. Б. Цибулька
Технічний редактор Д. Я. Богун
Коректор Н. П. Козлова

Здано до складання 24. 05. 88.
Підп. до друку 12. 07. 88. БХ 00890.
Формат 60x84/16. Папір крейдов.
Літ. гарн. Офс. друк. Ум. друк. арк.
0,93. Ум. фарб.-відб. 5,53.

Тираж 3000пр. Зам. 2411. Ціна 23 к.
Замовне.
Облполіграфвидав.
282001 Тернопіль, Острівського, 3
Друкарня видавництва «Збруч»
282001 Тернопіль, Живова, 11.

